

POSLEDICE ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA PO NACIONALNU BEZBEDNOST

Stanimir Đukić

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije

Organizovani kriminalitet je jedna od najvećih pretnji savremenoj civilizaciji, koja sve više teži da poprimi svetski značaj i da ugrozi opstanak čoveka, ekonomiju, privredne i finansijske sisteme, životnu sredinu, kao i sama dostignuća i vrednosti ljudske civilizacije. U radu su obrađeni pojedini aspekti problema organizovanog kriminaliteta, kao jednoj od najozbiljnijih savremenih nevojnih pretnji nacionalnoj i međunarodnoj bezbednosti. Kada je reč o ugrožavanju nacionalne bezbednosti, evidentni su destruktivni efekti po sve sfere društvenog i državnog života. Organizovani kriminalitet predstavlja ne samo veoma ozbiljan, već i nedovoljno vidljiv i nepotpuno istražen društveni fenomen. Polazeći od aktuelnosti organizovanog kriminaliteta kao pojave, u radu se ukazuje i na evoluciju i nove ugrožavajuće dimenzije savremenog organizovanog kriminaliteta, kao i na *posledice po građane i nacionalnu bezbednost*. Osim toga, dat je i kratak osvrt na zakonodavni okvir i aktivnosti i rezultate koje je policija postigla u borbi protiv ove pojave. Organizovani kriminalitet, kao teški oblik kriminalnog delovanja, ne može se u potpunosti iskoreniti. Međutim, određenim oblicima borbe može se svesti na niži, podnošljiviji nivo, sa krajnjim ciljem da se adekvatnim sredstvima efikasno suzbije i, ako je to moguće, iskoreni u onim oblastima u kojima pričinjava najveću štetu. Štetnost organizovanog kriminaliteta ogleda se, pre svega, u njegovom pogubnom delovanju na najvažnije društvene vrednosti i dobra: demokratiju, vladavinu prava, demokratske institucije i tržišnu ekonomiju.

Ključne reči: *organizovani kriminalitet, kriminal, krivično delo, nacionalna bezbednost, korupcija, suzbijanje organizovanog kriminaliteta*

Uvod

Uz terorizam i korupciju, organizovani kriminalitet je najozbiljnija nevojna pretnja čovečanstvu. On ugrožava same temelje demokratske vlasti, jer mu je cilj uspostavljanje protivvlasti kao suprotnost civilnom društvu i demokratskoj pravnoj državi (Pavišić, B., Veić, N., 1998:239). Organizovani kriminalitet i kriminalno delovanje predstavlja kvalifikovanu opasnost za javni red, opštu sigurnost, za pravnu državu, slobodno tržište i legalnost u privrednom i finansijskom poslovanju (Bačić, A., 1999:46). Gotovo nijedna država nije „imuna na ovu pošast“. U *širem* smislu, to su oblici kriminalnog delova-

nja koje odlikuje postojanje kriminalnih organizacija i organizovanog pristupa u vršenju krivičnih dela, radi pribavljanja protivpravne imovinske koristi. U *užem* smislu, to su oblici organizovanog kriminalnog delovanja kod kojih su uspostavljene veze između šefova kriminalnih organizacija i pojedinaca iz strukture državne vlasti (Bošković, M., 1999:7).

Reč je o trajnom kriminalnom poduhvatu koji se racionalno obavlja radi profita od nelegalnih aktivnosti, a njegovo trajno postojanje održava se korišćenjem sile, pretnjama, kontrolom monopola i/ili korumpiranjem javnih službenika. Dakle, primarni elementi organizovanog kriminaliteta su: postojanje trajne kriminalne organizacije; racionalno kriminalno delovanje; sticanje profita kao krajnji cilj kriminalnog delovanja i korišćenje sile ili pretnji i pribegavanje korupciji radi realizacije ciljeva i očuvanja imuniteta od primene prava (Albanese, J. S., 2000:413).

Često se konvencionalni kriminal smatra dominantnim. Njegova „vidljivost” u odnosu na druge oblike kriminalnih delatnosti doprinosi pogrešnoj percepciji o stanju kriminala u jednoj zemlji. S druge strane, postoje oblici kriminalnog delovanja koje je posebno teško meriti, a koji, sa aspekta štetnosti posledica koje izazivaju, zaslužuju posebnu pažnju i poseban način delovanja društva. Na prvom mestu to su organizovani kriminalitet i korupcija, koju većina zemalja smatra osnovnim problemom, ali koja se zbog svoje prikrivenosti i interesa učesnika u takvoj (koruptivnoj) aktivnosti da ona ostane tajna, veoma teško otkriva i dokazuje (Đukić, S., 2010:10).

Kada je u pitanju korupcija može se reći da je ona danas, sasvim sigurno, globalni fenomen i jedan od najvećih problema sa kojim se suočava savremeno društvo. „Napada” sve zemlje sveta, bez obzira na njihovo ekonomsko, društveno ili političko uređenje, pa njenog prisustva nisu pošteđene ni najrazvijenije države. Ipak, korupcija je najvidljivija u zemljama sa nestabilnim političkim režimima, odnosno zemljama sa приметnim odsustvom pravno uređene države. Različiti oblici koruptivnih aktivnosti u mnogim zemljama postali su toliko rašireni da prete da zamene postojeći društveni sistem i nametnu se kao dominantni, čime bi se urušile osnovne vrednosti društva i ono odvelo u bezakonje i kriminal. Zbog toga, radi sprečavanja da različite forme podmićivanja postanu dominantan oblik odnosa među ljudima, potrebno je uspostaviti adekvatne mehanizme delovanja društva u suprotstavljanju ovoj društveno neprihvatljivoj pojavi (Đukić, S., 2015).

Jedna od „meta organizovanog kriminaliteta” je i nacionalna bezbednost, koja spada u tzv. *tradicionalne pristupe bezbednosti* (Savić, A., 2007). Prema *ortodoksnoj verziji* ovog koncepta, u fokusu bezbednosti je država, odnosno njen „opstanak”, vitalne vrednosti (suverenitet, teritorijalni integritet, politička nezavisnost, opstanak države, nacionalno jedinstvo) i državni interesi u spoljnoj politici. Primarno sredstvo u (samo) zaštiti države su njena vojska, snage bezbednosti i ekonomska moć. Najvećom pretnjom nacionalnoj bezbednosti smatran je oružani napad spolja ili različiti oblici „subverzija iznutra, koje su potpomognute spolja”. U tom smislu, bezbednost je poistovećivana sa tzv. *spoljnom bezbednošću zemlje*. Zbog toga se ovakav pristup naziva i *državocentričnim pristupom bezbednosti*.

Savremeno – prošireno shvatanje nacionalne bezbednosti (tzv. sveobuhvatna – integralna nacionalna bezbednost) podrazumeva sintezu bezbednosti građana¹ i bezbednosti države, ali i doprinos države međunarodnoj i globalnoj bezbednosti. Reč je o izvesnom stanju zaštićenosti vitalnih vrednosti i interesa, koje se optimizira funkcijom državnog i ne-državnog sektora nacionalnog sistema bezbednosti, i to ne samo od vojnih, nego i od ne-

¹ Pod bezbednošću građana podrazumevamo stanje ličnog (fizičkog, mentalnog i zdravstvenog) integriteta i imovinskog (imovinskopravnog, ekonomskog i socijalnog) statusa pojedinca i njegove porodice.

vojnih pretnji bezbednosti kakva je organizovani kriminal. Konkretnije, *nacionalna bezbednost je stanje nesmetanog ostvarivanja, razvoja, uživanja i optimalne zaštićenosti nacionalnih i državnih vrednosti i interesa koje se dostiže, održava i unapređuje funkcijom bezbednosti građana, nacionalnog sistema bezbednosti i nadnacionalnim bezbednosnim mehanizmima, kao i odsustvo (pojedinačnog, grupnog i kolektivnog) straha od njihovog ugrožavanja, te kolektivni osećaj spokojstva, izvesnost i kontrola nad razvojem budućih pojava i događaja od značaja za život društva i države* (Mijalković, S., 2009).

Referentne vrednosti su prvenstveno mir, sloboda, prava i bezbednost ljudi i društvenih grupa; kvalitet življenja; nacionalno jedinstvo, dostojanstvo, ponos i identitet; zdrava životna sredina; energetska stabilnost, ekonomski i socijalni prosperitet; informacioni resursi; pravni poredak i vladavina prava; teritorijalni integritet; politička samostalnost i opstanak države i društva.

Teorijski stavovi o pojmu organizovanog kriminaliteta

U strukturi savremenog kriminaliteta sve više mesta zauzimaju krivična dela organizovanog kriminala, koji ima transnacionalni karakter. Zbog teških posledica u vidu ekonomskih i političkih efekata, ova pojava predstavlja međunarodni problem. Zbog toga je međunarodna zajednica izuzetno zainteresovana da se svi oblici organizovanog kriminala spreče i suzbiju na globalnom planu.

Definisanje organizovanog kriminala predstavlja prvi, verovatno i najvažniji korak u konstituisanju strategije namenjene njegovom suzbijanju. Potpuno i precizno određenje ovog pojma uspostavlja jaku i stabilnu osnovu za dalje razmatranje ove problematike sa stanovišta krivičnopravnih nauka, od kojih svaka u okviru svog predmeta proučavanja treba da da određeni doprinos njegovom potpunijem rasvetljavanju i razjašnjenju. Postoje različita mišljenja u pogledu definisanja pojma organizovanog kriminaliteta u svetu i kod nas, tako da danas još uvek nema univerzalne definicije sadržaja ovog pojma. Osnovni problem ispoljava se u različitim shvatanjima u odnosu na to da li svi oblici organizovanog kriminala predstavljaju i organizovani kriminalitet, odnosno koji su to bitni uslovi koji su nužni za postojanje organizovanog kriminaliteta, tj. da li postoji organizovani kriminalitet i kada nije uspostavljena veza kriminalne organizacije sa predstavnicima državnih, političkih, privrednih, finansijskih i drugih relevantnih struktura. Stoga nije iznenađujuće što se u naučnim i stručnim radovima stranih i domaćih autora mogu naći mnoge definicije organizovanog kriminaliteta. Bez obzira na neke njihove sličnosti, razlike i nejasnoće, može se slobodno reći da je prisutno isto toliko definicija organizovanog kriminaliteta koliko i autora koji se bave ovom problematikom (Bošković, M., 2004).

U najširem smislu, organizovani kriminalitet² podrazumeva zajedničko vršenje krivičnih dela od strane više lica koja su se za to dogovorila. Bitan element u ovoj definiciji je koordinirana akcija između više lica. Nešto uža definicija polazi od toga da organizovani kriminali-

² Kriminalitet, odnosno kriminal, dugo je bio zakonski termin. Kada je to postao, zakonodavac se opredelio za izraz kriminal, ne samo kada je reč o organizovanom kriminalu, već npr. i o visokotehnološkom. U tom smislu, izraz kriminal postao je zakonski, zbog čega će biti korišćen u ovom radu, osim na onim mestima kada se navode stavovi autora koji su u svojim radovima koristili izraz kriminalitet. Cit. prema Marinković, D., (2010). Suzbijanje organizovanog kriminala – specijalne istražne tehnike, Novi Sad, Prometej, str. 17.

tet obuhvata vršenje krivičnih dela u okviru zločinačke organizacije (bande, grupe, zločinačkog udruženja), koja je organizovana na hijerarhijskom principu i u kojoj zajedničku kriminalnu aktivnost ostvaruje organizator i najmanje dva člana zločinačkog udruženja. U najužem smislu, organizovani kriminalitet definiše se kao zajedničko izvršenje krivičnih dela radi ostvarenja ekonomske i (ili) političke moći (Kambovski, V., 1996:5).

Profesionalni kriminalci sve češće se organizuju u razne grupe, bande i slične oblike udruživanja, u kojima međusobno saraduju u procesu vršenja krivičnih dela, kao svog redovnog zanimanja. U tim okvirima profesionalni kriminalci često se povezuju sa funkcionerima za primenu zakona, što im stvara velike prednosti u odnosu na druge izvršioce krivičnih dela, koji nemaju takve zaštitnike. Na taj način, u okviru profesionalnog kriminaliteta razvio se organizovani kriminalitet, kao njegov poseban oblik (Matijević, M., Marković, M., 2013:417).

Kriminalne organizacije mogu se deliti prema raznim kriterijumima: prema tradiciji i dužini trajanja – jedne imaju dužu tradiciju, a druge su nove, prema karakteru porekla – jedne vode poreklo iz ratova i drugih društvenih potresa, a druge su nastale iz razloga samoodbrane, treće su imale u početku politički karakter i slično, prema pravcu napada i karakteru prestupa prilikom vršenja krivičnih dela – jedne se međusobno obračunavaju oko sfera svoje aktivnosti, druge su usmerene na društvene institucije, grupe i pojedince, treće primenjuju sva sredstva i oblike nasilja u svojoj kriminalnoj praksi itd. Najzad, one se mogu deliti i prema stepenu organizovanosti i interpretacije unutar grupa, počevši od neformalnih grupa, stvaranih na bazi dogovora i međusobne pomoći za vršenje krivičnih dela, pa do formalno organizovanih grupa, do zločinačkih podzemnih organizacija, koje mogu biti različite po stepenu i čvrstini svoje organizovanosti. Prema tome, teško je svešti sve oblike organizovanog kriminaliteta na manji broj tipova.

U centru pažnje svakako su dobro organizovane grupe kriminalaca, koje deluju duži niz godina, na osnovu sopstvenih normi, što im omogućava čvrsta organizacija sa hijerarhijskim odnosima i velika operativnost u akcijama. Na čelu podzemne organizacije nalazi se vođa, koji upravlja njenim poslovima i akcijama. Za njega mogu biti vezane dve ili više takvih organizacija. Isto tako, on može biti povezan sa nekim moćnijim gangsterom iz podzemlja. Sve se to odvija na bazi čvrste discipline, poslušnosti i lične lojalnosti, koje dolaze do izražaja utoliko više ukoliko je kriminalna grupa čvršće organizovana i više integrisana. Ove podzemne organizacije odlikuju se veoma rasprostranjenim akcionim radijusom, velikom operativnošću i osposobljenošću za brzo manevrisanje i premeštanje svoje aktivnosti na veoma široka i udaljena prostranstva, pa se stoga u toliko većoj meri ispoljava njihova društvena opasnost (Đukić, S., 2015).

Podzemne gangsterske organizacije služe se svim sredstvima – podmićivanjem, pretnjom, zastrašivanjem, političkim vezama, samo da bi postigle svoje ciljeve i osujetile funkcionisanje zakonitog mehanizma. One se često dogovaraju i vode koordinirane akcije protiv snaga organizovanog društva. Ali, isto tako, udruženja organizovanog zločina između sebe često vode suparničku borbu, koja se ponekad završava ubistvima i drugim najtežim krivičnim delima. U literaturi se govori o povremenim pravim ratnim epizodama među njima, o upotrebi bombi, mašinskih pušaka i drugih sredstava nasilja.

Polje delovanja organizovanog kriminaliteta veoma je široko, s tim što se on javlja u obliku uske specijalizacije. Jedne organizacije bave se organizovanjem prostitucije, drugi krijumčarenjem opojnih droga, treće ubijanjem ljudi za novac, četvrte ucenjivanjem itd. Ovaj kriminalitet javlja se naročito na onim područjima koja pružaju veće mogućnosti za

sticanje novčanih prihoda. To su krijumčarenje, prostitucija, podmićivanje, kocka i sl. Tu spadaju trgovanje opojnim drogama, kao što su heroin, kokain i druge. Organizovane bande bave se trgovinom i švercom oružja, vrbovanjem najamnika, vršenjem terorističkih dela za račun reakcionarnih krugova i sličnim, veoma opasnim aktivnostima. Kao rasprostranjeni vid njihove kriminalne aktivnosti koji im donosi velike zarade ističe se organizovana krađa umetničkih dela (Matijević, M., Marković, M., 2013:419).

Zakonsko određenje pojma organizovanog kriminaliteta u Srbiji

Stručnjaci koji se bave istraživanjem organizovanog kriminala u Srbiji navode da se on pojavio krajem osamdesetih godina prošlog veka, što govori u prilog činjenici da su kriminalne organizacije bile dobro organizovane i pre ratnih nedaća. Ratovi koji su vođeni devedesetih godina samo su inicirali i doneli nove sadržaje i oblike organizovanog kriminala, odnosno započeli mutaciju njegovih formi. Postojala je jasna sprega između rata i kriminala, koja je nametala konstantnu pretnju državnom uređenju (Bjelajac, Ž., 2008:17).

O pojmu organizovanog kriminaliteta mnogo češće se raspravlja u naučnoj i stručnoj literaturi nego što se zakonom definiše njegov pojam. Neke zemlje imaju i posebne zakone o organizovanom kriminalitetu, u kojima nije uopšte, ili bar ne potpuno, precizno određen njegov pojam, kao i preduzimanje niza mera na nacionalnom i međunarodnom planu radi njegovog suzbijanja. Sve više se nameće potreba da se taj pojam zakonski definiše i precizira (Bošković, M., 2004:21).

Organizovani kriminalitet definisan je u najbitnijim konvencijama i međunarodnim dokumentima Ujedinjenih nacija, Saveta Evrope i Evropske unije. Ovi dokumenti su vrlo značajni i za krivično zakonodavstvo Republike Srbije. Naša država ih je ratifikovala i omogućila njihovu neposrednu primenu. Usvajanjem međunarodnih normi, standarda i zahteva koje međunarodna zajednica postavlja u pogledu tretiranja problema organizovanog kriminala, Srbija je donela čitav niz domaćih zakona značajnih za sprečavanje i borbu protiv ovog oblika kriminaliteta, od kojih se posebno ističu: Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela i Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma. Na taj način, zakonska rešenja naše zemlje u vezi sa ovim problemom harmonizovana su sa rešenjima iz međunarodnih propisa.

Naša zemlja se među poslednjim državama na evropskom kontinentu prihvatila ni malo lakog zadatka definisanja strategije suzbijanja organizovanog kriminala, što ima i dobrih i loših strana. Dobre su te da se u realizaciji ovog posla moglo učiti na tuđem iskustvu, njegovim dobrim i lošim stranama, i komparativnim pristupom problemu preuzeti, naravno ne mehanički, najbolja rešenja, izbegavajući na taj način eksperimentisanje sa originalnošću. Nije dobro to što se ipak prilično kasno pristupilo rešavanju ovih problema, u vreme kada je organizovani kriminal pustio duboke i jake korene, naneo velike štete društvu i državi i svima postavio, ili bolje reći nametnuo pitanje – da li smo svesni njegovog postojanja i opasnosti (Marinković, D., 2010:34).

Analiziraćemo odredbe onih zakona koji su značajni za inkriminisanje, otkrivanje, dokazivanje i sprečavanje krivičnih dela organizovanog kriminala, a naročito: Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela i Zakonika o krivičnom postupku.

Određivanje pojma organizovanog kriminala u zakonodavstvu Republike Srbije prošlo je evolutivni put u kojem je zakonodavac menjao norme koje regulišu tu oblast. U daljem tekstu ukazaćemo na zakonska rešenja koja su bila aktuelna u različitim periodima i sagledati trenutno stanje u toj oblasti. Srpsko krivično i krivično-procesno pravo do donošenja Zakonika o krivičnom postupku iz 2001. godine nije se bavilo organizovanim kriminalom kao posebnim fenomenom i nije određivalo njegovu definiciju. Naime, postojale su odredbe u krivičnom pravu koje su regulisale slučajeve organizovanog vršenja krivičnih dela, koji su zbog povećane društvene opasnosti bili predviđeni kao posebna krivična dela, kvalifikovani oblici krivičnih dela ili kao poseban vid saučesništva (Bošković, G., 2011:11). U Zakoniku o krivičnom postupku od marta 2002. godine, termin „organizovani kriminal” pominje se u članu 232, stavu 1, koji propisuje da istražni sudija na predlog državnog tužioca može da naredi nadzor i snimanje telefonskih i drugih razgovora, ukoliko postoje osnovi sumnje da je neko lice s elementima organizovanog kriminala učinilo neko od sledećih krivičnih dela: falsifikovanje i pranje novca, neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, nedozvoljena trgovina oružjem, municijom ili eksplozivnim materijalima i trgovina ljudima.³

U Zakonu o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala (ZONDOSOK), koji je donet jula 2002. godine, prvi put je na posredan način određen pojam organizovanog kriminala, i to u čl. 2. i 3. tog zakona, koji propisuju u kojim slučajevima on može da se primeni.⁴ Prema odredbama ovog zakona, organizovani kriminalitet dovodi se u vezu sa vršenjem određenih vrsta i oblika krivičnih dela: protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije; protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom; falsifikovanje i pranje novca, neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, nedozvoljena trgovina, nedozvoljena trgovina oružjem, trgovina ljudima, razbojništvo, razbojnička krađa, davanje i primanje mita, iznuda i otmica; druga krivična dela za koja je kao najmanja zaprećena kazna zatvora u trajanju od pet godina, kada je u njima prisutan element organizovanog kriminaliteta u smislu udruživanja radi vršenja krivičnih dela ili dogovora za izvršenje krivičnog dela određenog zakonom ili zločinačko udruživanje. Ovim zakonom uvedeni su posebni organi za otkrivanje, gonjenje i suđenje učinilaca krivičnih dela organizovanog kriminala i predviđena je njihova posebna nadležnost u ovim slučajevima (Đukić, S., 2013).

Nedugo posle donošenja ovog zakona, izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku, decembra 2002. godine, uveden je u naše krivično-procesno zakonodavstvo poseban postupak za krivična dela organizovanog kriminala. Pored ostalog, ovim izmenama i dopunama definisan je i pojam organizovanog kriminala i to na drugačiji način u odnosu na prethodno rešenje, sadržano u ZONDOSOK-u. Prema članu 504a ZKP, organizovani kriminal postoji u slučaju kumulativnog ispunjenja dve grupe uslova. Prva grupa uslova je obavezna: a) da postoji sumnja da je krivično delo izvršeno; b) da je delo rezul-

³ Zakonik o krivičnom postupku, Službeni list SRJ, br. 70/01 i 68/02.

⁴ Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, Službeni glasnik RS, br. 42/02.

tat organizovanog delovanja više od dva lica; c) da je grupa organizovana u cilju vršenja teških krivičnih dela i d) da se teška krivična dela vrše radi sticanja dobiti i moći.

Pored tih uslova, Zakon navodi i ostale od kojih, da bi postojalo krivično delo organizovanog kriminaliteta, moraju biti ispunjena još tri od sledećih uslova: da je svaki član kriminalne organizacije imao unapred određen zadatak ili ulogu; da je delatnost kriminalne organizacije planirana na duže vreme ili neograničeno; da se delatnost organizacije zasniva na primeni određenih pravila, interesne kontrole i discipline članova; da se delatnost organizacije planira i vrši u međunarodnim razmerama; da se pri vršenju delatnosti primenjuje nasilje ili zastrašivanje ili da postoji spremnost za njihovu primenu; da se pri vršenju delatnosti koriste privredne i poslovne strukture; da se koristi pranje novca ili nezakonito stečena dobit; da postoji uticaj organizacije ili njenog dela na političku vlast, medije, izvršnu ili sudsku vlast, ili na druge društvene ili ekonomske činioce (Matijević, M., Marković, M., 2013:422).

Godine 2003. izvršene su izmene i dopune ranije donetog Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala. Uvedena je nova definicija organizovanog kriminala. Da bi se neki delikt smatrao organizovanim kriminalom treba da budu ispunjena kumulativno dva uslova: 1) da je za to delo predviđena kazna zatvora od četiri ili više godina i 2) da je delo počinila organizovana kriminalna grupa ili druga organizovana grupa koja nije kriminalna.

Izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku (Službeni glasnik RS, br. 72/09) i Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala (Službeni glasnik RS, br. 72/09, a tim izmenama naziv zakona promenjen je u Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela), u avgustu i septembru 2009. godine izmenjeno je postojeće stanje stvari u domenu normativnog određenja pojma organizovanog kriminala. Tako je u članu 504a ZKP i članu 3. ZONDOSOK-a pojam organizovanog kriminala jedinstveno određen, čime je prevaziđena neusklađenost definicija koja je postojala duže vreme. Prema navedenim odredbama, organizovani kriminal predstavlja vršenje krivičnih dela organizovane kriminalne grupe ili njenih pripadnika. Pod organizovanom kriminalnom grupom podrazumeva se grupa od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i deluje sporazumno radi vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi sticanja, posredno ili neposredno, finansijske ili druge koristi. Osim navedenih zakona, izmenama i dopunama Krivičnog zakonika (Službeni glasnik RS, br. 72/09) u članu 112, stavu 35, pojam organizovane kriminalne grupe gotovo da je identično određen. Pod njom se podrazumeva grupa od tri ili više lica, koja postoji određeno vreme i deluje sporazumno radi vršenja jednog ili više krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi neposrednog ili posrednog sticanja finansijske ili druge koristi ili radi ostvarivanja i zadržavanja uticaja na privredne ili druge važne državne strukture. Tako je zakonodavac definisao jasne kriterijume za razlikovanje organizovanog kriminala od drugih sličnih kriminalnih fenomena.

Značajan napredak u ovoj oblasti učinjen je obrazovanjem državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala: Tužilaštva za organizovani kriminal, Službe za suzbijanje organizovanog kriminala, posebnih odeljenja nadležnih sudova i posebne pritvorske jedinice. Odredbe novog Zakonika o krivičnom postupku (Službeni glasnik RS, br. 72/11 i 101/11) koje se odnose na postupak za krivična dela organizovanog kriminala koji se vodi pred posebnim odeljenjem nadležnog suda primenjuje se od 15. januara 2012. godine (Đukić, S., 2015).

Evolucija organizovanog kriminaliteta

Savremeni organizovani kriminal sve više poprima međunarodne dimenzije, čime stiče sposobnost da i spolja utiče na bezbednost i stabilnost države. Očigledno je da je evoluirao, te da ga na pragu XXI veka odlikuje:

- umrežavanje kriminalnih grupa u nacionalnim granicama, tzv. *kriminalna kooperacija*;
- „podizanje” aktivnosti pojedinih kriminalnih grupa ili mreža sa nacionalnog na nadnacionalni nivo – tzv. *internacionalizacija kriminalnih aktivnosti*;
- uspostavljanje partnerstva kriminalnih grupa i mreža iz jedne zemlje sa kriminalnim grupama i mrežama koje deluju na području drugih zemalja, tzv. *internacionalizacija kriminalne kooperacije*;
- stvaranje transnacionalnih ilegalnih tržišta organizovanog kriminala, tzv. *globalizacija kriminalnih tržišta*, i
- sve veća destruktivnost po vrednosti i interese pojedinca, društva, država i međunarodne zajednice.

Osim delovanja u širim geografskim okvirima⁵ primetno je da je nekadašnju *specijalizaciju* za pojedine vidove zločina zamenilo tzv. *svaštarenje*, mogućnost da se više različitih vrsta ilegalnih „roba i usluga dobije i/lili naruči” na jednom mestu. Očigledno je i pojavljivanje novih oblika kriminala koji nisu tipični za „staru mafiju”, poput ilegalne trgovine crvenom živom, nuklearnim materijalom i otpadom, biološkim agensima, genetskim materijalom, ljudskim tkivima i organima, visokotehnološkim kriminalom itd. Istovremeno, došlo je i do restitucije zločina za koje je smatrano da su iskorenjeni i zaboravljeni, poput trgovine ljudima.

Vidovi savremenog organizovanog kriminala su brojni, a među njima su izraženiji: ekonomski i korporacijski kriminal, narkomafija, krijumčarenje oružja, trgovina ljudima, krijumčarenje migranata, seks-mafija (prostitucija, porno-mafija), auto-mafija, krađa i krijumčarenje starina i umetnina, kockarska mafija, urbanistička i građevinska mafija, transplantaciona mafija, bebi-mafija, farmakomafija, pogrebna mafija, falsifikovanje novca i hartija od vrednosti, reket, razbojništva, kriminal vojnih struktura, prosvetna mafija, drumska mafija, stečajna mafija, carinska mafija, duvanska mafija, naftna mafija, strujna mafija, đubretarska mafija, prosvetna mafija itd.⁶ Organizovani kriminal infiltriran je u gotovo sve sfere društvenog i državnog života, pa je realno očekivati „razvoj novih krimi biznisa” (Đukić, S., 2013:70).

Novе ugrožavajuće dimenzije savremenog organizovanog kriminaliteta

Za razliku od nekadašnjeg organizovanog kriminala, čiji je primarni motiv bio sticanje profita, današnji kriminalci imaju i druge aspiracije. Finansijska moć i pozicije u političkom, privrednom i lokalnom sektoru koriste se za vaninstitucionalne, vanpravne, ne-

⁵ Prema *Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* (Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori, broj 6/2001, čl. 3), krivično delo je transnacionalne prirode ukoliko je: učinjeno u više država; učinjeno u jednoj državi, ali je veći deo priprema, planiranja, rukovođenja ili kontrole obavljen u nekoj drugoj državi; učinjeno u jednoj državi, ali je u njega uključena grupa za organizovani kriminal koja se bavi kriminalnim aktivnostima u više država; učinjeno u jednoj državi, ali su bitne posledice nastupile u nekoj drugoj državi.

⁶ Termin mafija korišćen je u žargonu, kao sinonim za vid organizovane kriminalne delatnosti.

etičke i druge uticaje na državu, odnosno za uzimanje položaja u društvu koji se ne mogu steći učestvovanjem u regularnim demokratskim procesima. Nova „negativna energija” organizovanog kriminala ugrožava bezbednost mnogih zemalja, pa i međunarodne zajednice (Đukić, S., 2013:71).

Primetna je veza organizovanog kriminala sa političkom i ekonomskom elitom, ali i sa novim centrima finansijske moći (tzv. tajkuni), odnosno sa izvesnim oblicima političkog, ekonomskog i ekološkog kriminala.

Za legalizaciju ilegalnog profita i za osnivanje i privatizaciju privrednih subjekata neophodna je pomoć iz struktura državne administracije. Reč je o predstavnicima državnih organa vlasti na svim nivoima (iz vlade, ministarstava, policije, sudstva, tužilaštva, privrednih struktura) koji za protivusluge i novac pomažu kriminalnim grupama. Njihovi pripadnici su zaštićeni od državne represije, i to izbegavanjem krivičnog gonjenja, izricanjem oslobađajućih, uslovnih ili minimalnih presuda i skraćivanjem kazni zatvora. Najopasniji su slučajevi kriminalizacije pojedinih, pa i većine članova vlade (tzv. državni kriminal). Odluke visoke politike mogu da štite, pa i stimulišu delatnosti organizovanog kriminala, čime postaju „kvazilegalne” i imune od sankcija unutrašnjeg prava. Takva praksa bila je izražena u više zemalja.

Stoga su i jasna nastojanja organizovanog kriminala da se *infiltrira u politički sistem* mnogih zemalja, što čini finansiranjem predizbornih kampanja izvesnih političkih struja, odnosno korupcijom ili zastrašivanjem glasačkog tela i političkih faktora. Time se ekonomska moć transformiše u političku, postignute političke pozicije koriste za uvećanje ekonomske moći, a „prljavi” kapital legalizuje i „oplođuje”.

Posebno zabrinjava infiltracija organizovanog kriminala u (međunarodne) nevladine organizacije i zloupotreba njihovih finansijskih sredstava za ilegalne, ali i legalne delatnosti, pre svega kroz razne tendere.

Uočljiva je i veza kriminalnih grupa sa bivšim i aktuelnim pripadnicima, pa i rukovodiocima državnih snaga bezbednosti. To se odnosi i na našu zemlju: znanja i veštine koje su stekli na obuci i u oružanim konfliktima širom bivše SFRJ, kao i posedovanje najsavremenije opreme i oružja omogućili su im sticanje izvesnog „rejtinga” u kriminalnom miljeu, koji su vešto „unovčili”. Usluge su različite, od pružanja fizičkog obezbeđenja, „sprovođenja” kroz policijske racije i kontrole, transportovanja predmeta krivičnih dela, preko „sabotiranja” istraga i krivičnih postupaka, do neutralisanja opasnosti i konkurencije hapšenjem, ubistvima itd.⁷

Primećeno je da organizovani kriminal sprovodi i destruktivnu psihološko-propagandnu delatnost preko medija (radio, televizija, novine) koje na razne načine osniva, finansira i kontroliše. Time se vrši izvestan pritisak na javno mnjenje, na zakonodavne, izvršne i sudske organe, na suparnike iz kriminalnog miljea, na potencijalne svedoke itd.

Organizovani kriminal je posebno destruktivan po *ekonomsko-finansijsku bezbednost države i društva*. Privredni i budžetski sistemi trpe ogromnu štetu zbog sive ekonomije, pranja

⁷ Ove navode potvrđuje ubistvo srpskog premijera dr Zorana Đinđića, 12. marta 2003. godine, koje je izvršila kriminalna grupa u čijem su se sastavu nalazili komandant i pomoćnik komandanta Jedinice za specijalne operacije Bezbednosno-informativne agencije Republike Srbije, što je, pored ostalog, dovelo i do raspuštanja i ukidanja jedinice. Analizu sadržaja prve „Bele knjige o organizovanom kriminalu u Srbiji” vidi u: Marinković, D., (2007), *Borba protiv organizovanog kriminaliteta u Republici Srbiji u periodu tranzicije*, u: „Kriminalitet u tranziciji: fenomenologija, prevencija i državna reakcija”, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, str. 467-469.

novca i utaje poreza, što ugrožava nacionalnu bezbednost stvaranjem socijalne napetosti, nezadovoljstva, političke nestabilnosti i budžetskog deficita. Privilegovanjem položaja kriminalnih grupa u privatizaciji privrednih subjekata ugrožavaju se i ekonomska i socijalna bezbednost zaposlenih i njihovih porodica. Nesreća je veća ukoliko se tako prisvojeni kapital iznese iz zemlje.

Neke međunarodne kriminalne organizacije poseduju kapital koji je veći od nacionalnih bruto dohodaka ili budžeta mnogih zemalja. To im omogućuje da sprečavaju tranziciju ka demokratiji, ograničavaju lična prava i slobode, onemogućuju ekonomiju otvorenog tržišta i legalne strane investicije, ograničavaju slobodne izbore i slobodu štampe, te da prete finansijskoj bezbednosti zemalja (Kokolj, M., 1996:45, 53). Interesantan je podatak MMF-a po kojem je obim profita stečenog organizovanim kriminalnim aktivnostima u svetu porastao sa osamdeset pet milijardi američkih dolara u 1988. godini na impozantnih pet hiljada milijardi dolara u 1998. godini (Hough, 1998:252). Prema drugim podacima, krajem XX veka, „globalni bruto kriminalni proizvod” dostigao je iznos od trilion američkih dolara, što je, s izuzetkom SAD i Japana, više nego ijedan bruto domaći proizvod koji je ostvaren u nekoj suverenoj državi na planeti (Simić, D., 2002:40).⁸

Organizovani kriminal je neretko oslonac i logistika delovanja domaćim i stranim obaveštajnim službama u obavljanju obaveštajnih zadataka i izvesnih „prljavih” poslova. Raspon angažovanja organizovanog kriminala može se kretati od klasičnog prikupljanja obaveštajnih podataka, preko organizovanja ilegalnih ulazaka u zemlju i izlazaka iz nje pripadnicima i saradnicima obaveštajnih službi, obezbeđenja falsifikovanih dokumenata, ustupanja veza i operativnih pozicija u strukturama državne administracije, do nabavke i dostavljanja vatrenog oružja i eksplozivnih naprava za sprovođenje ili samog sprovođenja subverzivnih aktivnosti obaveštajnih službi (atentati, otmice i sl.). Zbog toga i ne iznenađuje činjenica da su u prošlosti mnogi poznati kriminalci posedovali „službene legitimacije i značke tajnih policija” (Mijalković, S., 2005:248).

Česta je i veza organizovanog kriminala sa terorizmom, odnosno sa organizatorima i učesnicima u oružanim pobunama i drugim oblicima političkog kriminala. Iako se često zastupa teza da je terorizam jedan od vidova organizovanog kriminala, sa sigurnošću se može konstatovati da njihova relacija može da bude isključivo na nivou *povezanosti, ne i poklapanja*.⁹ Naime, organizovani kriminal je vid imovinskog – klasičnog kriminala, lukrativnog i neideološkog karaktera, dok su motivi i ciljevi terorista ideološko-političkog karaktera. Teroristi potkopavaju državu, napadajući vlast, dok organizovani kriminal teži da „tiho ostvari svoj profit”, pribegavajući korupciji i zastrašivanju nosilaca vlasti. Međutim, tradicionalna razlika između terorista i kriminalaca iščezava. Kriminalci u pojedinim slučajevima pribegavaju političkom nasilju da bi zaplašili vladine službenike, a teroristi pribegavaju metodama organizovanog kriminala ne bi li stekli profit.¹⁰

⁸ U SAD je trilion milion na drugi stepen, odnosno deset na dvanaestom stepenu. U našoj zemlji to je deset na osamnaestom stepenu.

⁹ Dobro organizovane i velike kriminalne grupe često pribegavaju teroru, odnosno terorisanju lokalnog stanovništva, predstavnika privrede i lokalnih vlasti kontinuiranim zastrašivanjem, „sprovođenjem pravde”, reketiranjem, „propisivanjem normi ponašanja” itd. Međutim, ova pojava (teror) ne može se poistovetiti sa terorizmom.

¹⁰ Primeri za to su brojni, poput atentata na sudije koje su sudile pripadnicima Kartela Medelin i sicilijanske mafije. Suprotno tome, „Blistavi put” u Peruu profitirao je štiteći uzgajivače i pošiljaoce droge od vladinih snaga, a vojska Šana iz Burme je tokom godina prerasla iz revolucionarne organizacije u nešto više od grupe preprodavaca droge (Viotti, Kauppi, 1997:173-175).

Školski primer modela kriminalne saradnje organizovanog kriminala i terorizma predstavlja primer albanskog organizovanog kriminala sa terorističkom Oslobođilačkom vojskom Kosova i Albanskom nacionalnom armijom. Naime, albanski organizovani kriminal je pružao i pruža finansijsku pomoć ovim organizacijama od profita stečenog krijumčarenjem droge, oružja, ljudi, trgovinom ljudima, prostitucijom i reketiranjem privrednika i stanovništva u zemlji i inostranstvu; naoružava ih prokrijumčarenim oružjem iz Albanije i drugih zemalja; krijumčari teroriste „dobrovoljce” i „plaćenike” iz islamskih zemalja na Kosovo i Metohiju. Osim toga, istim sredstvima finansira se otkup kuća i imanja nealbanskog stanovništva; privatizacija srpskih preduzeća i lobiranje i korumpiranje predstavnika međunarodnih organizacija za nezavisnost naše južne pokrajine.

Kao i u većini bivših zemalja realsocijalizma, i organi formalne socijalne kontrole naše zemlje nisu bili organizaciono i funkcionalno spremni da blagovremeno i adekvatno reaguju. Razlog tome je i taj što je u socijalističkim zemljama, tradicionalno, negirano postojanje organizovanog kriminala, uz obrazloženje da je on proizvod kapitalističkih društava. Takvo stanje zahtevalo je donošenje nove i adekvatne zakonske regulative koja se odnosila na inkriminisanje pojedinih oblika i sadržaja kriminalnih aktivnosti, kao i na reorganizaciju državnih organa koji su dobili proširena i nova ovlašćenja.

Posledice organizovanog kriminaliteta po građane i nacionalnu bezbednost

Organizovani kriminal predstavlja sve ozbiljniju pretnju pravnoj državi, demokratiji, vladavini prava, međunarodnom miru i stabilnosti. Kod sve većeg broja zemalja raste politički prioritet rešavanja ovog problema. Iako se, prema nekim shvatanjima, tome mora pristupiti primarno ili isključivo sa aspekta nacionalne bezbednosti i zaštite nacionalnih interesa, nipošto se ne smeju zanemariti interesi i vrednosti ljudske i međunarodne bezbednosti (Piccarelli, J. T., 2008:462-464).

Negativni efekti organizovanog kriminala manifestuju se kroz najmanje tri dimenzije državnog i društvenog života: ljudsku, ekonomsku i bezbednosnu (u užem smislu).

Ljudska dimenzija vezana je za kršenje ljudskih prava mnogih direktnih i indirektnih žrtava organizovanog kriminala. Problem je tim veći što mnoge države još uvek nisu koncipirale posebne strategije za prevenciju i suzbijanje organizovanog kriminala, odnosno za zaštitu ljudskih prava potencijalnih i aktuelnih žrtava, što najčešće uslovljava njihovu primarnu, sekundarnu i tercijalnu viktimizaciju.

Ekonomska dimenzija odnosi se na efekte organizovanog kriminala koji dodatno produbljuju nepovoljne činioce ekonomske tranzicije koji su uzrok i uslov njegovog nastanka. O efektima ekonomske štete pojedinca, društva, države i međunarodne zajednice nije neophodno polemisati.

Bezbednosna dimenzija tiče se ugrožavanja nacionalne bezbednosti usporavanjem procesa demokratizacije tzv. „tranzicijskih društava”, podrivanjem demokratskih institucija i vladavine prava, kao i stvaranjem brojnih socio-ekonomskih problema. Slabe i korumpirane državne institucije i neadekvatna zakonska regulativa onemogućuju vladama uspešno suprotstavljanje ovom problemu, što iznutra i spolja ugrožava nacionalnu bezbednost (Mijalković, S., 2005:247-248).

Na spoljnopolitičkom planu organizovani kriminal može indirektno da podstakne dezintegraciju, onemogućavanje ili otežavanje integracije države u određene međunarodne institucije i organizacije, uvođenje određenih oblika sankcija, intervencije međunarodne zajednice ili velikih sila kojima se ugrožava integritet zemlje, kao i osudu međunarodne zajednice zbog toga što je vlada nesposobna da mu se suprotstavi, ne želi to da učini ili ga podržava. Posledice po bezbednost države istovetne su posledicama političkih i ekonomskih pritisaka.¹¹

Na unutrašnjem planu države efekti organizovanog kriminala su izuzetno složeni, latentni i neretko predstavljaju *strategijski rizik* po bezbednost države i građana i izazivaju ekonomske posledice, usled:

- *destabilizacije ekonomije i legalnih tržišta*, jer ilegalna tržišta remete odnose „ponude i tražnje” robe i usluga (koji su „oslobođeni poreza”);

- *ugrožavanja funkcionalnosti određenih državnih resora*, jer je umrežavanje postojećih i formiranje novih kriminalnih organizacija i tržišta štetno po određene nacionalne funkcije, pre svega po ekonomsku, socijalnu, zdravstvenu, obrazovnu...;

- *umrežavanja organizovanog i drugih vidova kriminala*. Najopasnija je svakako veza sa političkim kriminalom, kroz finansiranje terorističkih grupa, oružanih pobuna, subverzivne delatnosti, destruktivne psihološko-propagandne delatnosti itd.;

- *infiltracije organizovanog kriminala u politički sistem zemlje*, što urušava demokratske institucije i vladavinu prava, a kod građana izaziva nepoverenje u vlast;

- *ekonomske destabilizacije države zbog utaje poreza i pranja novca*, čime se podrijava ekonomska i finansijska, a indirektno i nacionalna bezbednost;

- *skromnijeg priliva sredstava u budžet država* kao posledica utaje poreza, čime se osiromašuju socijalni, zdravstveni i penzioni fondovi, ali i budžeti službi bezbednosti (Đukić, S., 2010:69);

- *demografske destabilizacije države*, usled degradacije životne sredine i narušavanja ekonomske i socijalne sigurnosti porodice;

- *povećanja rasizma i ksenofobije*, jer prisustvo ilegalnih migranata, stranih žrtava trovine ljudima i pripadnika stranih kriminalnih organizacija stvara nove i razvija postojeće nacionalističke i rasističke struje koje mogu da rezultiraju nasilničkim i političkim kriminalom;

- *povećanja korupcije u javnom sektoru*, naročito radi kontrolisanja političkih odlučilaca i umanjivanja sposobnosti krivičnog sistema. Korupcija je „dobra investicija i režijski trošak kriminalne strategije i taktike” (Đukić, S., 2010:70);

- *destabilizacije sektora unutrašnjeg ekonomskog investiranja*. Nedostatak pravne sigurnosti i razvijeni organizovani kriminal glavni su razlozi obeshrabrivanja stranih investitora da ulažu sredstva u nacionalnu ekonomiju;

- *potrebe za velikim budžetskim izdvajanjima radi efikasnije socijalne kontrole organizovanog kriminala*. Složene akcije na preventivnom, represivnom i planu zaštite i pomoći žrtvama koje sprovodi vladin i nevladin sektor zahtevaju velika budžetska izdvajanja. Potreban obim takvih izdvajanja, bez ugrožavanja finansijske stabilnosti, može da priušti mali broj država;

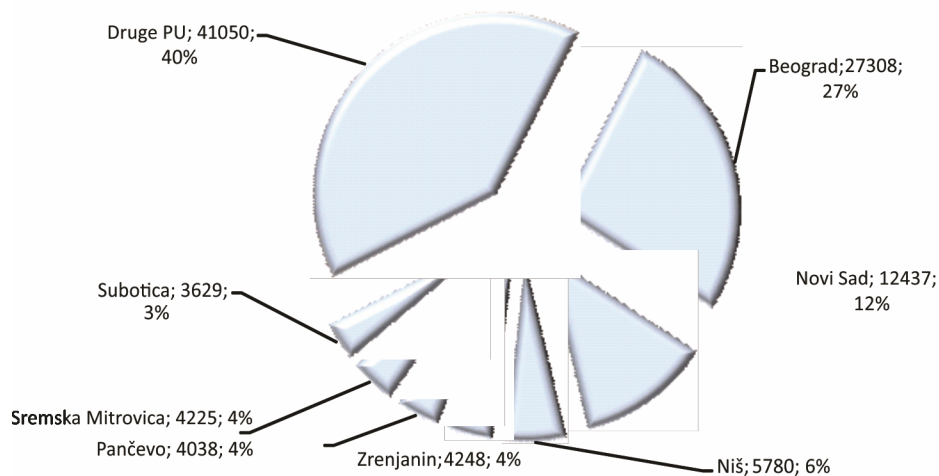
- *destabilizacije porodice kao osnovne jedinice društva*. Slabljenje moći države u njenom ekonomskom, obrazovnom i socijalnom sektoru direktno se odražava na sposobnost građana da zadovolje svoje svakodnevne lične i porodične potrebe, što podriva institucije braka i porodice;

¹¹ O posledicama političkih i ekonomskih pritisaka vidi u: Savić, A., (2000), *Uvod u državnu bezbednost*, VŠUP, Beograd, str. 152-155.

– porasta kršenja ljudskih sloboda i prava, što uslovljavaju navedene posledice, i
 – neefikasnog funkcionisanja međunarodnih tela i institucija u zemlji. Više puta je dokazano da pripadnici određenih međunarodnih organizacija i tela nadležnih za rešavanje unutrašnjih konflikata tesno saraduju sa organizovanim kriminalom, što dovodi u pitanje njihovu efikasnost i svrsishodnost, i drugo.

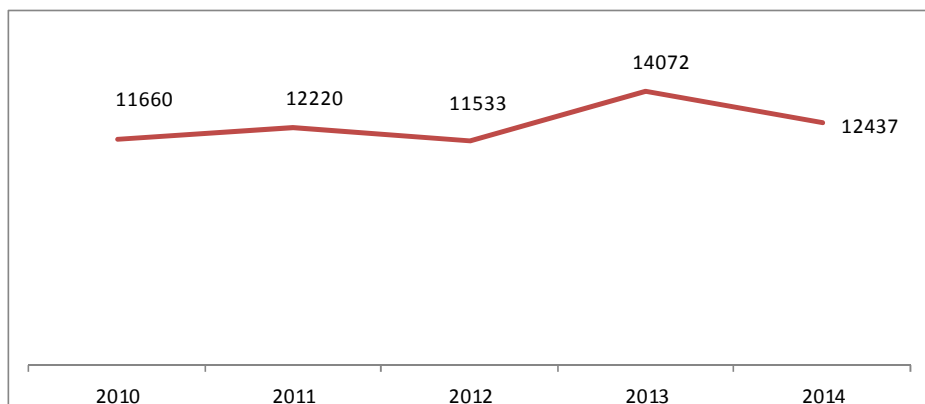
Analiza ukupnog broja krivičnih dela organizovanog kriminaliteta na području Policijske uprave u Novom Sadu

Na osnovu statističkih podataka i po podacima MUP-a Republike Srbije, na području Policijske uprave u Novom Sadu, kao druge po veličini u Republici Srbiji, u toku 2014. godine izvršeno je ukupno oko 12.440 krivičnih dela, što čini oko 12% svih dela evidentiranih u Republici Srbiji, tako da se ta bezbednosna problematika, po složenosti, svrstava na drugo mesto, odmah iza Beograda, na čijem području je izvršeno oko 26,6% svih krivičnih dela u Srbiji.

Slika 1 – Ukupan broj krivičnih dela po policijskim upravama u 2014. godini
 (Izvor: autor)

Analizirajući 2014. godinu, sa težištem na krivičnim delima sa elementima korupcije, karakteristično je efikasno procesuiranje 82 krivična dela iz oblasti korupcije, zatim 37 poreskih krivičnih dela, 18 dela iz oblasti bankarskog poslovanja, 13 krivičnih dela iz domena nedozvoljene trgovine – „akciznih roba”, drastičan porast pojave krivičnog dela neovlašćeno organizovanje igara na sreću –21, koja su rezultirala pronalaskom i oduzimanjem predmeta „sive ekonomije” i 3 dela iz oblasti nezakonite privatizacije, dok u analiziranom periodu nisu evidentirani rezultati u otkrivanju krivičnog dela pranje novca.

Slika 2 – Ukupan broj krivičnih dela za period od 2010. do 2014. godine
(Izvor: autor)

U toku 2014. godine najznačajnija realizacija jeste hapšenje 25 članova organizovane kriminalne grupe, koje su po nalogu Tužilaštva za organizovani kriminal u Beogradu, u zajedničkoj akciji, sproveli Odsek za suzbijanje privrednog kriminaliteta i Poreska policija, a koje je rezultiralo podnošenjem dve krivične prijave, za izvršenih 6 krivičnih dela: 3 dela zloupotrebe položaja odgovornog lica, 2 dela udruživanje radi vršenja krivičnih dela i jedno delo poreska utaja. Osumnjičeni su pribavili protivpravnu imovinsku korist u ukupnom iznosu od 189.637.116,00 dinara, dok je pričinjena materijalna šteta 324.024.896,00 dinara, odnosno iznos za koji je oštećen budžet Republike Srbije.

Osim toga, izvršeno je i 89 krivičnih dela iz oblasti ekološkog kriminaliteta, od kojih su: 66 dela šumska krađa, 16 dela ubijanje i zlostavljanje životinja, 4 dela nezakonit lov i po jedno krivično delo zagađenje životne sredine, pustošenje šuma i nezakonit ribolov.

U oblasti suzbijanja zloupotreba u bankarskom poslovanju podneto je 7 krivičnih prijava protiv 10 lica, zbog osnovane sumnje da su izvršila 18 krivičnih dela, a struktura dela je sledeća:

- 6 dela izdavanje čeka i korišćenje platnih kartica bez pokrića (od toga, 3 – saizvršilaštvom),
- 4 dela falsifikovanje isprave,
- po 2 dela neosnovano dobijanje i korišćenje kredita i druge pogodnosti i falsifikovanje službene isprave i
- po jedno krivično delo zloupotreba položaja odgovornog lica, zloupotreba ovlašćenja u privredi, pronevera i prevara.

Materijalna šteta pričinjena izvršenim krivičnim delima iznosi 19.644.311,00 dinara, što je ujedno i visina pribavljene protivpravne imovinske koristi.

Analizirajući krivična dela nedozvoljene trgovine i druga krivična dela podneto je 10 krivičnih prijava protiv 10 lica (jedno NN lice), zbog osnovane sumnje da su izvršila 13 krivičnih dela iz ove oblasti, i to:

- 4 dela nedozvoljena trgovina,
- 3 dela nedozvoljeni promet akciznih proizvoda iz Zakona o poreskom postupku i poreskoj administraciji i

– po jedno krivično delo nedozvoljena proizvodnja, krijumčarenje, neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga, falsifikovanje znakova za vrednost, obmanjivanje kupaca i zloupotreba položaja odgovornog lica.

U toku 2014. godine takođe je zaplenjeno i oduzeto oko 5.155 boksova cigareta, 1.566,50 kg duvana u listu, 455,50 kg rezanog duvana, 11.736 litara naftnih derivata i 112 litara alkoholnog pića. Ukupna vrednost oduzete robe procenjena je na 13.153.056,96 dinara.

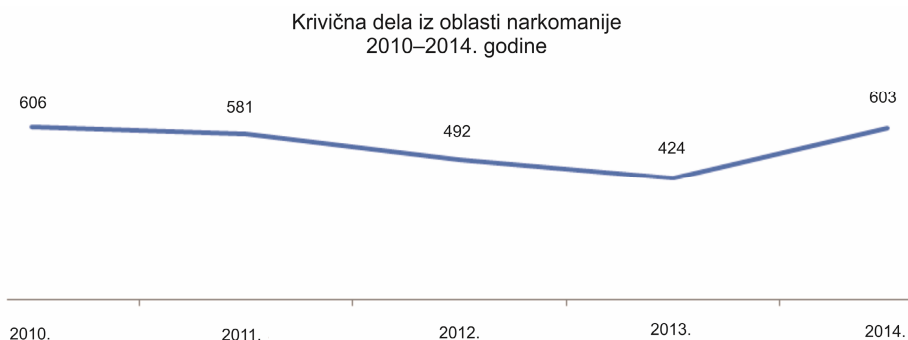
Analizom krivičnih dela neovlašćenih igara na sreću podneto je 19 krivičnih prijava protiv 24 lica, zbog osnovane sumnje da su izvršila 21 krivično delo neovlašćeno organizovanje igara na sreću, a koja su rezultirala pronalaskom i oduzimanjem predmeta „sive ekonomije”, odnosno pronađeno je 13 ilegalnih kladionica za sportsko klađenje, zatim 60 slot-aparata, 8 poker-aparata, 3 elektronska pikada, 3 rulet-aparata i bilijarski sto, za čije korišćenje osumnjičeni nisu posedovali odobrenje nadležnog organa Ministarstva finansija, Poreske uprave – Sektora za devizne i menjačke poslove i igre na sreću, niti su za to osnovali nikakvo pravno lice.

Takođe, podneta je jedna krivična prijava protiv 3 lica, za 3 krivična dela neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava, gde su krivična dela vršena i na području cele teritorije Republike Srbije i drugih policijskih uprava, a krivična dela su iz domena Službe za borbu protiv organizovanog kriminala.

Osim toga, u 41 zapleni oduzete su 142 falsifikovane novčanice, i to:

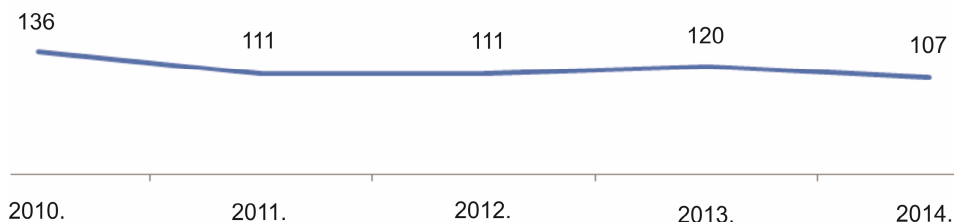
- 102 strane falsifikovane novčanice,
- 40 domaćih falsifikovanih novčanica (17 u apoenu od 200 dinara, 17 u apoenu od 1.000 dinara, 4 u apoenu od 500 dinara i 2 u apoenu od 2.000 dinara).

U oblasti suzbijanja krijumčarenja opojnih droga otkriveno je oko 650 krivičnih dela, neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, kao i neovlašćeno držanje opojnih droga, gde je zaplenjeno oko 450.800,00 grama. Zbog prodaje narkotika, mera zadržavanja primenjena je prema 44 lica, a slobode su lišeni pripadnici 4 kriminalne grupe, a presečeno je nekoliko krijumčarskih kanala.

Analizirajući krivična dela „Nedozvoljene proizvodnje, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija”, iz člana 348. Krivičnog zakonika Republike Srbije, u 2014. godini, otkriveno je 107 krivičnih dela. Od izvršilaca je oduzeto 176 komada oružja, i to: 56 pištolja, 3 revolvera, 4 gasna pištolja, 95 malokalibarskog oružja, 12 lovačkih pušaka, 6 pušaka i 1.758 komada municije. Takođe, oduzeto je i 8 bombi i 3 eksplozivne naprave.

Krivična dela iz člana 348 Krivičnog zakonika
2010–2014. godina

Jedan od glavnih problema pri istraživanju delikata organizovanog kriminaliteta jeste da ne postoje validni podaci o njegovim razmerama. Činjenica je da su podaci zvanične statistike organizovanog kriminaliteta znatno niži u odnosu na njegovu prisutnost u svim zemljama u regionu i u zemljama u tranziciji, tako da se „**tamna brojka kriminaliteta**” može samo nagađati. Osim toga, postoje i slučajevi kada kriminalističke obrade, zbog nedostatka dokaza, ne mogu da dođu do lica koja su organizatori inkriminacija (lica iz zone tzv. „belog okovratnika”), a svojim autoritetom i društvenom pozicijom garantuju brzu realizaciju usluge.

Zaključak

Organizovani kriminalitet predstavlja najveću opasnost, koja zajedno sa terorizmom i nezaobilaznom korupcijom, kao složenom pojavom koja je prisutna u svim fazama razvoja društva, preti savremenom svetu. Organizovani kriminalitet i korupcija onemogućavaju razvoj društva, stvaraju nepoverenje građana prema vlasti i njenim organima, blokiraju reforme, umanjuju spremnost na investicije, nanose finansijske štete, uništavaju privredu, štode međunarodnom ugledu zemlje, itd. Zbog toga se protiv organizovanog kriminaliteta i korupcije mora boriti svim raspoloživim sredstvima države i demokratskog društva. Suprotstavljanje organizovanom kriminalitetu u Srbiji mora biti planska, organizovana i na realnim osnovama zasnovana aktivnost svih državnih organa, u skladu sa ukupnim stanjem u zemlji i konsenzusom svih političkih činilaca.

Dok se organizovani kriminalitet krajem prošlog veka razvijao i internacionalizovao, sistemi bezbednosti mnogih zemalja nisu bili sposobni da mu adekvatno odgovore. Kada su oformljene specijalizovane službe za rešavanje ovog problema već su bile pričinjene velike štete. Ogromna sredstva koja su uložena u reformu sistema bezbednosti nisu promenila „scenarij u kojem je on korak iza organizovanog kriminaliteta”. Stoga treba nastaviti rad na reformi sektora bezbednosti.

Takvo stanje organizovani kriminalitet je iskoristio da se infiltrira u gotovo sve pore državnog i društvenog života. Naročito su destruktivne veze koje su ostvarene sa nosiocima političke i ekonomske moći. Uz to, došlo je do umrežavanja kriminalnih grupa koje deluju u nacionalnim okvirima, „podizanja” njihovog delovanja na nadnacionalni nivo, uz istovremeno uspostavljanje partnerstva sa kriminalnim grupama i mrežama iz drugih zemalja, što je uslovlilo i stvaranje transnacionalnih ilegalnih tržišta organizovanog kriminaliteta.

Ovakav bezbednosni problem na razne načine ugrožava vrednosti i interese pojedinca, društva, država i međunarodne zajednice. Generalno, organizovani kriminalitet može da ugrozi nacionalnu bezbednost u ekonomskom, demografskom, javnobezbednosnom, finansijskom, socijalnom i drugim sektorima, odnosno njen socijalni mir, jedinstvo i miran suživot naroda i nacionalnih manjina, što se odražava i na ostale nivoe bezbednosti.

Još jedna veoma važna preventivna mera, koju je naše zakonodavstvo uvelo, a y mnogim zemljama to je već međunarodno prihvaćeni standard, jeste oduzimanje imovine stečene kriminalom. Oduzimanje nezakonitog prihoda stečenog izvršenjem krivičnih dela ima za cilj da obesmisli motive za bavljenje kriminalom i korupcijom. Imovinska korist, odnosno koristoljubivi motiv, razlog je vršenja većine krivičnih dela. Istovremeno, ovom merom sprečilo bi se ubacivanje nelegalno stečenih prihoda od kriminala i korupcije u legalne robno-novčane privredne tokove. Time se i uskraćuje finansiranje vršenja budućih krivičnih dela. Ova mera usmerena je ka vrhu piramide svake organizovane kriminalne grupe, ali i prema svima koji svojim koruptivnim ponašanjem podržavaju i omogućavaju organizovani kriminalitet. Takva mera podržava vladavinu prava u svakoj državi i ostvarenje moralnog principa da niko ne može da zadrži korist stečenu vršenjem krivičnih dela.

Pri tome se mora uvek imati u vidu činjenica da su moderni oblici organizovanog kriminaliteta neraskidivo povezani sa raznim oblicima međunarodnog, ne samo ekonomskog i finansijskog organizovanog kriminaliteta, već i sa organizovanim kriminalitetom u vezi sa ilegalnom proizvodnjom i krijumčarenjem opojnih droga, oružja i drugih opasnih materija, trgovinom ljudima, pranjem novca i finansiranjem međunarodnog terorizma. U tesnoj vezi sa korupcijom razvijaju se i novi – moderni vidovi kriminala, kao što su visokotehnološki kriminal i ilegalna trgovina ekološki opasnim otpadom, kao jedan od najunosnijih i najopasnijih oblika ekološkog kriminala.

Literatura

[1] Aleksandar Faladžić, „*Krivičnopravni i kriminološki aspekt korupcijskih krivičnih djela*“, časopis za poslovnu ekonomiju, preduzetništvo i finansije – Poslovna ekonomija, Univerzitet EDUKONS Sremska Kamenica, godina izlaženja 10, broj 2, (2008): strana 82.

[2] Andreja Savić, *Uvod u državnu bezbednost* (Beograd: Viša škola unutrašnjih poslova, 2000).

[3] Andreja Savić, *Nacionalna bezbednost* (Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, 2007).

[4] Albadnewse, J. S., *The Causees of Organized Crime*, Journal of Contemporaray Criminal Justice, No 4, Thousand Oaks, 2000.

[5] Vladimir Kambovski, *Korupcija, međunarodno kazneno pravo i zaštita ljudskih sloboda* (Skopje: Pravni fakultet, 2009).

[6] Goran Bošković, *Organizovani kriminal* (Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, 2011).

[7] Darko Marinković, *Suzbijanje organizovanog kriminala - specijalne istražne tehnike* (Novi Sad: Prometej, 2010).

[8] Darko Marinković, *Borba protiv organizovanog kriminaliteta u Republici Srbiji u periodu tranzicije* (Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 2007), strana 37.

[9] Željko Bjelajac, *Organizovani kriminal* (Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Univerziteta Privredna akademija, 2008).

[10] *Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala*, Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori, broj 6/2001.

[11] Mile Matijević i Miloš Marković, *Kriminalistika* (Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Univerziteta Privredna akademija, 2013).

[12] Milo Bošković, *Kriminološki leksikon* (Novi Sad: Matica srpska, 1999).

[13] Mićo Bošković, *Organizovani kriminalitet i korupcija* (Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova, 2004).

[14] Milo Bošković i Miloš Marković, *Kriminologija - sa elementima viktimologije* (Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, 2015).

[15] Mitar Kokolj, *Osvrt na stanje organizovanog kriminaliteta u nekim državama sveta*, Organizovani kriminalitet i korupcija (Beograd: Srpsko udruženje za krivično pravo, 1996).

[16] Milan Vujaklija, *Leksikon stranih reči i izraza* (Beograd: Prosveta, 1986).

[17] Nikola Važić, *Oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela i međunarodni pravni standardi*, (Beograd: Intermeks, 2010), strana 107.

[18] Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije, Službeni glasnik PC, broj 109/2005 i Akcioni plan za primenu Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije.

[19] Piccarelli, J. T., *Transnational Organized Crime*, Security Studies - An Introduction (ed. Williams, P.), Routledge, London - New York, 2008.

[20] S. Đukić, *"Uzroci, pojavnici i ekonomske posledice korupcije u Srbiji"- komparativna analiza kod razvijenih zemalja i zemalja u tranziciji*, (doktorska disertacija, Univerzitet EDUCONS, Fakultet poslovne ekonomije, 2015).

[21] Stanimir Đukić, *Empirijska analiza fenomena korupcije u Srbiji i korupcija u privredi*, Časopis Vojno delo, godina izlaženja 67, broj 4, (2015): strana 274-285.

[22] Stanimir Đukić, *Analiza krivičnih dela privrednog kriminaliteta i delikti korupcije u privredi*, Časopis Vojno delo, godina izlaženja 67, broj 4, (2016).

[23] Stanimir Đukić, *Aktuelno stanje korupcije u Republici Srbiji*, Časopis: Godišnjak Univerziteta EDUKONS, Fakultet Poslovna ekonomija, Sremska Kamenica, godina izlaženja 7, broj 1, (2012): strana 33-36.

[24] S. Đukić, *"Aktivnosti i ekonomske posledice organizovanog kriminala u javnom sektoru"* (master rad, Univerzitet EDUCONS, Fakultet poslovne ekonomije, 2010).

[25] Saša Mijalković, "Organizovani kriminalitet kao savremeni bezbednosni problem: osvrt na karakteristike i tendencije" (Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka, 2003), strana 319-331.

[26] Saša Mijalković, *Organizovani kriminalitet*, Časopis Bezbednost, godina izlaženja 52, broj 1-2, (2009): strana 74-83.

[27] Slobodan Nadrljanski, "Zakon o oduzimanju imovinske koristi kao mera prevencije kriminala" (Beograd: Pravni fakultet, 2010), strana 319-331.

[28] Hough, P., *Understanding Global Security*, Routledge, London - New York, 2004.